

Универзитет у Београду, Филозофски факултет –
Центар за музеологију и херитологију, Београд

DOI 10.5937/kultura1444038B

УДК 069.01

069.532

оригиналан научни рад

ИЗАЗОВИ НОВЕ МУЗЕОЛОГИЈЕ У ПРЕЗЕНТАЦИЈИ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈИ ДИСОНАНТНОГ НАСЛЕЂА

Сажетак: *Свега је неколико држава у модерном свету које нису настале као последица насиља и из сукоба. Иза тих догађаја остала су материјална сведочанства и усмена предања, али у науци још није постигнут консензус око тога треба ли их уопште сачувати, а камоли на који начин презентовати и тумачити. Овај рад се бави изазовима и препрекама које пред нову музеологију ставља управљање оваквом баштином. Акцент на личном доживљају и партиципацији, бављење актуелним, животним темама и недаћама, деинституционализација, излазак у простор, популаризација садржаја, децентрализација, ангажовање заинтересованих локалних заједница и самим тим друштва у целини – све су то елементи на којима се нова музеологија базира већ безмало пола века. Но наћи праву меру и обезбедити системску, методолошку примену увођењем одређених стандарда – ту је изазов. Досадашњи принцип – све може, а ништа не мора - није дао резултате. Зато је на музеолозима да буду, у неку руку, арбитри и да мотивишу, координирају и воде локалне заједнице у напорима да се сваки слој дисонантног наслеђа сачува од заборавља.*

Кључне речи: *нова музеологија, интерпретација, презентација, дисонантно наслеђе, памћење, наслеђе рата*

Шта је „ново” у новој музеологији?

„At the simplest level, I would define it as a state of widespread dissatisfaction with the ‘old’ museology, both within and outside the museum profession; and though the reader may object that such a definition is not merely negative, but circular, I would retort that what is wrong with the ‘old’ museology is that it is too much about museum methods, and too little about the purposes of museums; that museology has in the past only infrequently been seen, if it has been seen at all, as a theoretical or humanistic discipline, and that the kinds of questions raised above have been all too rarely articulated, let alone discussed.”¹

Још од оснивања Лувра 1793. па до данашњих дана, кустоси, музеолози, херитолози и сви други укључени у рад музеја неминовно прате и учествују у трансформацији односа између уметничких дела и посетилаца, наслеђа и оних који њиме управљају. Тај тренд је дакако постојао и много пре Француске револуције и у другим земљама, но формирање овог првог, јавног, модерног музеја у који је улаз био бесплатан и самим тим свима доступан, представља својеврсну прекретницу, не само зато што се од тог времена све више пише и контемплира о судбини ових баштинских установа, већ и због тога што ће тај догађај омогућити повољну климу за даље реформе у домену организоване бриге о културним добрима, коју ће, у годинама које следе, спроводити Франсоа Гизо (Francois Guizot).²

Улога и задаци музеја у контексту материјала који баштини – да селекује, чува, обрађује и презентује уметнине – вековима за нама пролазили су једино кроз „козметичке” промене. Оно што је, ипак, почело да се мења средином седамдесетих година прошлог века, а под утицајем општих друштвено-економских превирања, јесте премештање акцента са колекција на посетиоце. Како *нова музеологија* препоручује партиципативно сакупљање које инволвира заједницу у тај процес, у тим стидљивим покушајима да се централно

---

1 *The New Museology*, ed. Vergo, P. (1989), London: Reakiton Books, p. 3 (*На најједноставнијем нивоу, дефинисао бих је као стање широко распрострањеног незадовољства „старом” музеологијом, како унутар, тако и изван музејске струке; и иако читалац може приговорити да таква дефиниција није само негативна, већ и затворена, ја бих им одговорио да оно што не ваља у вези са „старом” музеологијом је то што се превише бави музејском методологијом, а премало оним што је сврха музеја; да је музеологија у прошлости ретко била, ако и уопште, виђена као теоријска или хуманистичка дисциплина и да су се горе наведена питања превише ретко постављала, а камоли да се о њима дискутовало*).

2 Више о формирању организоване бриге о наслеђу код Француза у: *The birth of heritage: le moment Guizot*, Poulot, D. (1989) *Oxford Art Journal*, volume 11, No. 2, pp. 40-57.

место истраживања са феномена институција³ пребаци на људе, можемо назрети корене *нове музеологије*. Промена односа моћи између музеја и друштва кључна је за све што ће се даље спроводити. Док је музеј раније контролисао значење и вредност заоставштине, па тако и идентитет и прошлост, ексклузивно право да се бави људским наслеђем више неће бити само у надлежности институције. Идеја која се крила иза тога није била сведена на жељу да се повећа посећеност самих установа, већ је циљ музејских посленика из различитих земаља света био да им се помогне да буду интегрални део свакодневице и да, као инструменти важни за друштвени развој, допринесу квалитету живота у локалним заједницама. Управо у том односу према друштвеним променама разликујемо и две школе нове музеологије – британску (англо-саксонску) и латинску.⁴ Даља, финија диференцијација налази се у одговору на питање *ко* одлучује шта треба да се памти, и, логично, шта се препушта заборау. На наредном нивоу налази се дилема како перципирамо идентитет, да ли треба да га схватимо као нешто што је формирано и заокружено спољашњим факторима или је то више однос појединца према одређеним предметима. Англо-саксонски новомузеолошки одговор подразумева да музеји и заједнице заједно раде као партнери и на тај начин превазилазе савремене проблеме. Насупрот томе стоји латинска перцепција, која је више идеолошка и која заједницу изједначава са музејем.⁵

Мањкавости читавог покрета леже у чињеници да је дискурс *нове музеологије* пре свега културни и политички, а не научни. Упркос различитим покушајима дефинисања елемената и средстава *нове музеологије*, озбиљан теоријски оквир је изостао, а уместо критичког осврта, углавном наилазимо на опште прегледе и генезу овог феномена. Уколико бисмо покушали да их набројимо, они би се свели на *партиципацију* (усмереност ка публици) и *локалну оријентацију*, као најважније. Уз њих неминовно иду и *динамичност* у којој организациона структура не подразумева фиксну институцију

---

3 Само име *музеологија*, у слободнијем и веома општем промишљању може да се поједностави на науку о музејима, то јест науку о институцијама.

4 Лисабонски универзитет ULHT последњих неколико година објављује зборнике о социомузеологији, односно латинској верзији *нове музеологије*. Детаљније о њиховим истраживањима у: *Sociomuseology 3: To Understand New Museology in the XXI Century*, eds. Assunção, P. and Primo, J. (2010), Lisboa: ULHT.

5 Lamas, M. (2010) Lost in the supermarket –The Traditional Museums Challenges in: *Sociomuseology 3: To Understand New Museology in the XXI Century*, eds. Assunção, P. and Primo, J. (2010), Lisboa: ULHT, pp.43-57.

(која пак доводи до децентрализације простора и изласка напоље) и *умањивање улоге конкретних предмета и истицање значаја теме* (која је у вези са савременим потребама). Сliku о *новој музеологији* употпуњују и инсистирање на *оригиналности контекста* (in situ), истицање *недодирљиве баштине* и материјални предмети који задовољавају и *колективно памћење*. Сведени на „лајт мотиве“, не одају утисак да су традиционални музеји у супротности са оним што се нуди као *нова музеологија*. Разлика, дакле, није толико у „поштовању“ изложених артефаката, колико у томе *ко* одређује њихову вредност и с чије *тачке гледишта*.⁶ У *новој музеологији* заједница је та која одређује с чиме се идентификује и шта вреди сачувати. Заједницу је Зигмунт Бауман (Zygmunt Bauman) дефинисао као сигурно, удобно и топло место где никада нисмо једни другима странци и где нас води иста жеља да побољшамо заједнички живот.⁷ Међутим, још увек трагамо за одговорима која је то заједница са којом музеј треба да сарађује и по којим критеријумима, те да ли се избором једне искључују све друге заједнице.

Ново старо наслеђе

„To avoid being eaten up by a museum is definitely a universal problem, since we live in a world in which virtually anything can be staged or exhibited in a museum or in which virtually anything can serve or be classified as a museum”.⁸

Традиционални или, прецизније, уобичајени дискурс о наслеђу углавном је једнодимензионалан и претежно усмерен на бригу о материјалним остацима прошлости.⁹ Па ипак, очигледно је да је културна баштина много више од физичке репрезентације, будући да она у себи садржи приче на другачијим нивоима и у различитим временским периодима, те као такве и треба да их пренесе. Јер *наслеђе* према

---

6 Hauenschild, A. (1998) *Claims and Reality of New Museology: case studies in Canada, the United States and Mexico*, Washington, D. C.: Center for Museum Studies, Smithsonian Institution, p. 144.

7 Lamas, M. (2010) Lost in the supermarket –The Traditional Museums Challenges in: *Sociomuseology 3: To Understand New Museology in the XXI Century*, eds. Assunção, P. and Primo, J. (2010), Lisboa: ULHT, p. 245

8 Preziosi, D. Avioding museocannibalism in *XXIV Bienal de São Paulo: núcleo histórico: antropofagia e histórias de canibalismo. V, 1*, ed. Herkenhoff, P. and Pedrosa, A. (1998) São Paulo: A Fundação, p. 57 (Избегавати да нас музеј прогута је дефинитивно универзални проблем, пошто живимо у свету у којем буквално све може бити постављено и изложено у музеју или у којем буквално све може да служи или буде класификовано као музеј).

9 Више о употребама наслеђа у: Smith, L. (2006) *Uses of Heritage*, London: Routledge.

мишљењу Пата Кукија (Pat Cooke) не представља толико концепт, колико неку врсту тешко објашњивих осећања. То се негде надовезује на ставове Сузан Пирс (Susan Pearce), која је увек инсистирала на субјективној природи баштине.¹⁰

Да вишеслојност значења не сме да се игнорише пише и Питер ван Менш (Peter van Mensch).¹¹ Он користи термин *идентитет* да изрази бивствовање предмета. Структурни, функционални и контекстуални идентитет делују синхронно и садрже одређене податке о физичким карактеристикама предмета, али и информације које се односе на његову употребу и окружење. Ван Менш овај модел употпуњује особинама које рефлектују (при)давање, али и губљење информација током процеса инвенције, реализације и употребе.¹²

Све се ово лако (или се тако барем чини) примењује до тренутка док не дођемо до негативног, односно нежељеног, наслеђа прошлости. Дисонантност наслеђа је готово увек присутна, али шта када је она окосница и када су тумачења антиподна? Постоји ли баштина која може да повећа разумевање међу различитим групама? Постоје ли универзални мотиви или тумачења? Која је ту улога *нове музеологије*?

Сведоци смо све већег интересовања за очување нежељеног наслеђа прошлости, односно места са *тешком прошлошћу*. С једне стране, оно је проузроковано модерним сукобима с краја XX века, а с друге временском дистанцом која је протекла од великих ратова. Проблем њихове презентације и тумачења постао је све очитији, с упливом економског фактора који се налазио у основи туристичких потенцијала. Код писаца о овој тематици искристалисало се више термина, који се делимично чак и преплићу. Било да говоримо о танатуризму, црном или холокауст туризму, сви они у основи полазе од посетилаца и њихове *мотивације* да посете одређени меморијал, споменик, место и слично. С друге стране, појам *дисонантног наслеђа*, који су дефинисали Грегори Ешворт (Gregory Ashworth) и Танбриџ (J. E. Tunbridge) означава оно што се *чува*, било да је реч о материјалној или недирљивој баштини, у свим њеним слојевитостима и значењима. Реч је о аналитичком приступу који су двојица аутора првобитно употребили за анализу комплексне урбанистичке

---

10 Cooke, P. (2003) *The containment of heritage: setting limits to the growth of heritage in Ireland*, Dublin: The Policy Institute Trinity College, pp. 4-5.

11 Van Mensch, P. (1984) *Museology and the object as data carrier*, Leiden: Reinwardt Academy

12 Heijnen, W. (2010) The new professional: Underdog or Expert? *New Museology in the 21st century in: Sociomuseology 3: To Understand New Museology in the XXI Century*, eds. Assunção, P. and Primo, J. (2010), Lisboa: ULHT, pp. 19-20.

ситуације у историјским градовима у централној и западној Европи. Анализирајући развој баштине, а посебно комодификацију¹³ историјских извора, они покушавају да установе ко креира наслеђе и за кога.¹⁴ Танбриц и Ешворт кажу да уколико интерпретацију наслеђа схватимо као селективно разумевање прошлих догађаја за тренутне комеморативне или комодификацијске процесе, онда је сво наслеђе дисонантно. Дисонантност постоји у самом процесу комодификације, али и у порукама које наслеђе (пре)носи. Оно што је за нас интересантније, а у светлу новонасталог наслеђа неславне прошлости деведесетих на територији бивше Југославије, јесте чињеница да они образлажу стратегије и управљање местима злочина и насиља, посебно имајући на уму мотиве *жртва, починиоца и посматрача*.¹⁵

Улога интерпретације у новој музеологији

„Ваља признати да то и није намера оних који уобличавају музеје, куратора и историчара, који покушавају да усидре широку јавну свест или некакву грађанску педагогику. Они би хтели да васпитавају или да у јавности заснују историјску свест и осећање одговорности. Они би хтели да понуде како објашњење и анализу, тако и спомен, утемељено историјско сећање на стваран догађај, не само сећање као епифанију.”¹⁶

Иго де Варин (Hugues de Varine) је 1985. године *нову музеологију* видео као покрет у којем је музеј образовно средство друштвеног развоја. Иако је описује као нову идеју, мора се приметити да она заправо прати традицију музеалаца из 19. века, који су музеј посматрали пре свега као образовну установу у служби друштва. Варин је и раније анализирао модернизацију музејске архитектуре, технологије излага-

---

13 Комодификацијом се нечему што није имало економску вредност придаје одређена тржишна вредност, па се тако на пример, културна обележја, језик или идентитет претварају у потрошачку робу. (прим.аут.).

14 Hartmann, R. (2009) *Tourism to Places with a Difficult Past: A Discussion Paper on Recent Research Trends and Concepts: Heritage Tourism, Dissonant Heritage Tourism, Thanatourism, Dark Tourism, Holocaust Tourism*, Department of Geography & Environmental Sciences University of Colorado Denver, p. 2

15 Lemelin, H. and Powys Whyte, P. *Battlefields, repatriation, and Indigenous Peoples Addressing dissonant heritage in warfare tourism in Australia and North America in the 21st Century*, http://cts.som.surrey.ac.uk/publication/battlefields-repatriation-and-indigenous-peoples-addressing-dissonant-heritage-in-warfare-tourism-in-australia-and-north-america-in-the-21st-century/wppa_open, 10.05.2014.

16 Мајер, Ч. (2011) Одсјај Бухенвалда у: *Подсећање на злочине*, пр. Кинге, Ф. и Фрај, Н. (2011) Нови Сад – Београд: Платонеум – Савез јеврејских општина Србије, стр. 333.

ња и истраживање циљних група и истицао да, иако су ти елементи довели до значајних подизања трошкова и комерцијализације, нису променили квалитет музејске посете и мотивацију становништва.¹⁷

Дуги низ година су форме и функције музеја биле производи друштвене искључивости. Намењене просперитетној и образованој мањини, баштинске установе су држале монопол не само над прошлошћу, већ и садашњошћу и будућношћу.¹⁸ За разлику од традиционалних музеја, „нови музеји” увек са презентацијом и интерпретацијом повезују бригу о наслеђу. Како наслеђе није конзервирано и статично, презентација и интерпретација су својеврстан чин очувања. Будући да проширују знање о датој баштини, тиме јој додељују и нове вредности, а њиховим укључивањем се мултиплицирају и разлози да се сачува нешто што смо наследили из прошлости.

Мењање управо тог сегмента у оквиру бриге о траговима минулих времена су заговорници *нове музеологије* видели као изазов и простор за деловање. Адекватним тумачењем, културна добра се претварају од статичних и стерилних споменика у места и изворе изучавања и размишљања о прошлости. Успешна интерпретација подразумева веома добру припрему, приликом које је неопходно да се дају одговори на питања зашто се нешто интерпретира, ко треба да буде укључен у тај процес, потом шта се и за кога тумачи, које се поруке шаљу и са којим циљевима, како ће се обавити евалуација и, коначно, како ће се даље одржавати. Фримен Тилден (Freeman Tilden) је још 1957. навео шест кључних тачака добре интерпретације. Према његовом мишљењу, свака интерпретација која у себи не садржи искуства посетилаца је стерилна. Информација сама по себи није интерпретација, јер је интерпретација вештина која у себи комбинује различите уметности. Интерпретација полази од целине, а затим представља делове, а све у циљу провокације. Интерпретација за децу није скраћена верзија оне за одрасле.¹⁹

Овако детаљан поступак је посебно значајан када је реч о регионима који су у недавној историји претрпели грађанске

---

17 Hauenschild, A. (1998) *Claims and Reality of New Museology: case studies in Canada, the United States and Mexico*, Washington, D.C.: Center for Museum Studies, Smithsonian Institution, p. 4.

18 Heijnen, N. J. The new professional: Underdog or Expert? *New Museology in the 21st century in Sociomuseology 3: To Understand New Museology in the XXI Century*, eds. Assunção, P. and Primo, J. (2010), Lisboa: ULHT, p. 13.

19 Tilden, F. (2008) *Interpreting our heritage*, The University of North Carolina Press; 4th Revised & enlarged edition (Kindle Edition).

ратове и у којима су остали трагови нежељеног наслеђа прошлих времена. Да ли и како уопште треба те остатке сачувати, како та места треба интерпретирати, чију перспективу заузети и да ли је реално очекивати да споменици доведу до међуетничког помирења, само су неке од тема за даљу раду. Досадашња искуства из праксе су показала да је за интерпретацију наслеђа ратних сукоба потребно организовати консултативне процесе у које ће бити укључени представници свих заједница. У оквиру њих треба инсистирати на истицању позитивних примера међуетничког ангажовања. Окосница тумачења не би требало да буде неки догађај или датум или место, јер не постоји ниједан који је у позитивном сећању свих некада сукобљених страна. Консензус је лакше постићи избором „универзалне” теме.

У свом последњем извештају, специјална известитељка Уједињених нација на пољу културних права Фариди Шахид (Farida Shaheed) написала је да сва пост-конфликтна и подељена друштва морају да нађу праву меру између сећања и заборављања. Њен извештај се фокусира на друштва која су имала интерни или међународни конфликт, пост-колонијална друштва, она која су етнички, политички подељена и слично.

Круцијално је да процес меморијализације не функционише као празна реторика којом се комеморишу мртви, јер се тако губи увид у разлог и контекст трагедија из прошлости. Меморијализација би требало да се разуме као процес који осигурава потребан простор за оне који су погођени, у којем би могли да артикулишу различите наративе на начин који је смислен и у контексту културе.

Држава и друге заинтересоване стране треба да осигурају да меморијалне праксе и политике доприносе превазилажењу негирања које потпирује мржњу и насиље, затим да обезбеде симболичке репарације и јавно признање жртава, развијају политике помирења међу групама које су биле у сукобу током конфликта и да редефинишу национални идентитет кроз плурализам идеја.

Такође, Шахид препоручује спречавање даљег насиља и неразумевања између супротстављених група промовисањем грађанског ангажовања, критичког размишљања и подстицањем дискусије о протеклим и предстојећим изазовима искључености и насиља.

Када говоримо о дисонантном, а пре свега о ратном наслеђу, могућности злоупотребе интерпретације су огромне. Стручна јавност је зато инсистирала и на законском уређењу и дефинисању тумачења, а те иницијативе су новијег датума.

Што се тиче саме интерпретације, незаобилазна је Декларација донета у Чарлстону 2005. године. У њој је интерпретација представљена као средство које олакшава разумевање и доприноси већем поштовању културног наслеђа, те подиже јавну свест о потреби за конзервацијом. Ефективна интерпретација великог броја баштинских локалитета може да буде важан посредник за међукултурну и међугенерациску размену и међусобно разумевање. Тумачење подразумева и комуницирање *значења* кроз пажљиво, документовано препознавање њиховог значаја, укључујући и материјалне и недодирљиве вредности, природно и културно окружење, друштвени контекст, физичке карактеристике. У том смислу су поштовање аутентичности (кроз заштиту њихових природних и културних вредности од физичких промена или наметнуте интерпретативне инфраструктуре), затим допринос одрживој конзервацији културног наслеђа (кроз финансијско планирање и охрабривање економских активности које чувају конзерваторске напоре, повећавају квалитет живота домаће заједнице и осигуравају дугорочно одржавање и ажурирање интерпретативне инфраструктуре), потом обезбеђивање инклузивности укључивањем свих заинтересованих страна и заједница у програме интерпретације), као и развијање техничких и професионалних стандарда за интерпретацију баштине, укључујући технологије, истраживање и обуку, такође, фактори који морају да се узму у обзир.

Ова декларација појашњава и разлику између интерпретације и презентације, при чему потоња означава пажљиво планиран распоред информација и физички приступ културној баштини, најчешће од стране неког професионалца или фирме. Као таква, она представља једносмеран вид комуникације. Интерпретацију, то јест тумачење, са друге стране чини укупност активности, размишљања, истраживања и креативности које стимулише културна баштина. Кључну улогу играју посетиоци, али су актери и друге заинтересоване стране.

Оно на чему још треба радити у оквиру ове проблематике јесу области у вези са начинима укључивања перцепције и вредности „стејкхолдера” и улози окружења на интерпретацију, затим концепта аутентичности, тумачење религиозних и светих места, и коначно места буђења савести, односно негативног/дисонантног наслеђа прошлости.

*Музеализација дисонантног наслеђа на примеру
Музеја Дистрикта шест*

„Не знам да ли споменици помажу, не знам, па не знам. Код нас, у мојој бившој Југославији, у сваком селу је стајао

споменик народноослободилачке борбе и биста понеког месног народног хероја, па нам то није помогло да се после међусобно не закрвимо као иначе нико у Европи.”²⁰

Све је више реализованих случајева где су постулати *нове музеологије* примењени на очување дисонантног наслеђа. Изабрали смо успешан пример који, иако из нама далеког поднебља, може да послужи као инспирација за решења која ћемо једног дана остварити на територији Балкана.

Дистрикт шест је назив некадашњег мултиетничког квартa у ужем градском језгру Кејптауна, једног од три главна града Јужноафричке Републике. Из њега је седамдесетих година прошлог века, за време апартејда, насилно протерано више од 60.000 становника. Државни званичници су тада дали неколико разлога за исељење. Наиме, према филозофији апартејда, међурасна интеракција је подстицала сукобе, због чега су се оне морале одвојити. Сматрали су тај квартал сламом у којем цветају криминал, коцка и проституција. С друге стране, становништво је узроке исељења видело у близини самог центра града и луке. Дана 11. фебруара 1966. Дистрикт шест су прогласили белачким кварталом, а расељавања су почела већ 1968. године. До 1982. године староседеоце су преселили око 25 километара даље од својих домова. Старе куће су сравнили са земљом, преживеле су једино богомоље. У наредним годинама изградили су универзитет и неке полицијске зграде, али је, осим тога, некадашњи Дистрикт остао суштински неразвијен. Након пада апартејда 1994. године, Влада Јужноафричке Републике је признала потраживања старих житеља и обећала им надокнаду штете. До 2003. сазидали су 24 зграде за бивше станаре, данас махом људе старије од 80 година.²¹

Фондација Дистрикт шест је основана 1989, а музеј 1994. године, с намером да служи као сећање на догађаје из доба апартејда и на културу и историју пре исељења. Стручна јавност Музеј Дистрикт шест често описује као „форум” и као „храм”. Храм је јер има предмете које поштујемо и који нам откривају мистерију постојања, чувајући искуства људи који су успели да преживе веома разорну дислокацију.

---

20 Ивањи, И. Моћ сећања и немоћ речи у *Подсећање на злочине*, пр. Кинге, Ф. и Фрај, Н. (2011) Нови Сад – Београд: Платонеум – Савез јеврејских општина Србије стр. 25

21 District Six Museum. International Coalition of Historic Sites of Conscience, <http://www.sitesofconscience.org/members/district-six-museum>, 10. 05. 2014.

Форум је јер ангажује у очувању прошлости, у расправи, у прављењу и постављању захтева пред будућност.²²

Користећи овај метафорички оквир као полазну тачку, аутори концепта су желели да прошире деловање музеја и да укину дистанцу коју репрезентовање трауматичне прошлости може да креира. Имајући на уму постулате *нове музеологије*, укључили су читав низ поступака и метода који су на хармоничан, али и дисонантан, начин формирали меморијализацијске праксе музеја. На првом месту, реч је о укључивању посетилаца у причу, који својим искуствима и ранијим сазнањима критички доприносе поставци. Јасно је да дистанцирани гледалац, који експонате види као нешто што представља „другост” или као опсервацију нечијег туђег истраживања, не може да добије потпуни доживљај понуде Музеја. Да би то избегли, почели су са сусретима бивших становника. Тада су могли да виде на који начин они причају о својим сећањима и како желе да се њихова историја презентује. Други корак је био аквизиција предмета, али и прикупљање оралних историја које их прате. Ово такозвано живо сећање је предмете довело у корелацију. Након тога су организовали и *меморијске шетње* и у оквиру њих *мапирање памћења*. Индивидуалне и заједничке мапе памћења су биле начин да се бившим становницима омогући да поново направе везу са топографијом. Користећи мапе Дистрикта шест на којима су неке важне и препознатљиве тачке биле убележене, резидентима је било омогућено да исцртају различите путање којима су се често кретали, док су тамо живели, симулирајући на тај начин њихово власништво над улицама и јавним простором, и индиректно – управљање сопственом судбином.²³ Такође, охрабривани су да уцртају нека места која нису већ била на карти.

Приповедање бивших становника, међугенерациски дијалози, играње улога, читање поезије, музички перформанси – то су само неки од начина на које се посетиоци и данас укључују у рад музеја. На интимни улазак у физички, а потом и метафорички, простор позивају их фотографије, фрагменти живота и домова људи, гласови... Према спроведеним анкетама о утисцима, у први мах то доводи до осећања

---

22 Bennett, B. (2010) Representing traumatic pasts at the District Six Museum in *Sociomuseology IV, Cadernos de Sociomuseologia, Vol 38-2010* eds. Assunção, P. and Primo, J. (2010), Lisboa: ULHT, p. 271.

23 Досад најпотпунији доступни извор о меморијским праксама у Дистрикту шест је: Bezzoli, M. and Kruger, M. (2002) *Texture and Memory The Urbanism of District Six*, Cape Town: Cape Technikon.

шока, ужаса, саучесништва, неверице, самоспознаје, а затим почиње и исцељење.²⁴

Централна мапа на поду Музеја је један од њених најпознатијих експоната. Иако избледела и оштећена након много година коришћења, карта је и даље моћан алат који привлачи људе и симболично их уводи у причу. Бивши становници који су живели у Дистрикту шест пре његовог уништења, увек прво потраже улицу где су се налазиле њихове куће. Иако је на почетку било планирано да мапа буде на поду само неколико месеци након отварања, много година касније, она наставља изнова да стимулише. Чак и сам назив сталне поставке Продубљивање (Digging Deeper) томе доприноси. Означавајући незавршеност презентације, он изнова и изнова омогућава нова тумачења.

У последњих неколико година, фокус истраживања је померен са „производње” меморије и комеморације на она која су тесно повезана са реституцијом земљишта и опоравком.²⁵ То је довело до многих методолошких питања. Како ће обнова места утицати на постојеће меморијализацијске праксе? Треба ли редефинисати памћење у односу на промене? Можемо ли и како сачувати све слојеве? С тим у вези је реализована серија радионица, али ће се потпунији одговори добити тек са будућом временском дистанцом.

Закључак

„Историја човечанства почиње легендом да је Каин убио свог брата Авеља и наставља се крваво све до најновијих догађаја у Источном Тимору или Дарфуру, у Авганистану и Ираку – непрекидно морамо да учимо нове географске појмове, јер се негде далеко од нас опет убијају – сва историја заправо се састоји од сећања на злочине и поморе.”²⁶

У модерном свету, свега је неколико држава које нису настале као последица насиља и из сукоба. Иза тих догађаја неминовно су остала материјална сведочанства и усмена предања, али у науци још увек није постигнут консензус око тога треба ли их уопште сачувати, а камоли на који начин презентовати и тумачити.

Када је 1985. председавајући британског меморијалног фонда за национално наслеђе (National Heritage Memorial Fund) Лорд Чартијерис (Lord Charteris) говорио о културним

---

24 Bennet, В. нав. дело, стр. 272.

25 Исто, стр. 274.

26 Ивањи, И. нав. дело, стр. 3.

добрима, рекао је да је „баштина све што пожелимо”.²⁷ Када томе додамо горе наведен став Ешворта и Танбрица да је свако наслеђе дисонантно, можемо да изведемо закључак да је дисонантно наслеђе све што пожелимо. Ако ствари поставимо на тај начин, није ли онда боље да признамо и постојање непријатног наслеђа прошлости, уместо што га свесно запостављамо, креирајући лош изговор за поновно писање историје у име мира и помирења?²⁸

Улога музеја и споменика, као и других места сећања у конструисањима националних историја добро је позната. С тим у вези Ешворт и Танбриц истичу како није случајно што су се националне државе формирале практично истовремено са порастом интересовања за историјске, археолошке и уметничке артефакте којима може да се истка прича о нацији.²⁹ Да ли су онда каснија запостављања националне баштине довела до сукоба? Када је реч о територији Балкана, тешко је дати тачан одговор. Можда је више проблем у њиховом тумачењу и неразрешеним узроцима и последицама ранијих несугласица. Јер, ако јасна сазнања о националној прошлости и различитим културним традицијама могу да уједине народ у смислу заједничког идентитета, онда је близу памети да је могућ и супротан поступак.³⁰

Модел *нове музеологије* погодан је за презентацију и интерпретацију дисонантног наслеђа, пошто дозвољава шира тумачења и није стриктно теоријски устројен. То је, нажалост, мач са две оштрице, с обзиром на то да толика слобода често доводи до разводњавања суштине и банализације приказане и анализираних грађе.

Акцент на личном доживљају и партиципацији, бављење актуелним, животним темама и недаћама, деинституционализација, излазак у простор, популаризација садржаја, децентрализација, ангажовање заинтересованих локалних заједница и самим тим друштва у целини – све су то елементи на којима се *нова музеологија* базира већ безмало пола века. Но наћи праву меру и обезбедити системску, методолошку примену увођењем одређених стандарда – ту је изазов. Досадашњи принцип – све може, а ништа не мора – није дао резултате. На музеолозима је да буду у неку руку арбитри и да мотивишу, координирају и воде локалне заједнице у на-

---

27 Hewison, R. (1987) *The Heritage Industry: Britain in a climate of decline*, London: Methuen, p. 32.

28 Исто, стр. 246.

29 Basu, P. Confronting the past? Negotiating a heritage of conflict in Sierra Leone, *Journal of material culture*, vol. 13(2), p. 234.

30 Исто, стр. 235.

порима да се сваки слој дисонантног наслеђа сачува од заборавља.

Нова музеологија и пред историју ставља нове, критичке изазове. Суштинско питање истраживача не би требало да буде *како је то било некада*, већ како је дошло до тога да сада имамо тај проблем који имамо, које одлуке леже иза тога, ко их је донео, какве су нам могућности данас да одредимо будућност и како она треба да изгледа. Тек када „нови музеј” буде базиран на садашњици, тек ћемо тада имати шансе да направимо проактивну институцију која ће моћи да утиче и на будућност.

ЛИТЕРАТУРА:

Assunção dos Santos, P. Give or take: thoughts on museum collections as working tools and their connection with human beings in *Cadernos de Sociomuseologia* No 38: *Special edition 22nd ICOM General Conference Shanghai 7th - 12th November 2010*, Lisboa: ULHT, pp.75-87

Basu, P. Confronting the past? Negotiating a heritage of conflict in: Sierra Leone, *Journal of material culture* vol. 13(2): 233-247.

Bennet, B. Representing traumatic pasts at the District Six Museum, in *Cadernos de Sociomuseologia n° 38: Special edition 22nd ICOM General Conference Shanghai 7th - 12th November 2010*, (2010) Lisboa, ULHT, pp. 271-281.

Bezzoli, M. and Kruger, M. (2002) *Texture and Memory The Urbanism of District Six*, Cape Town: Cape Technikon.

Chagas, M. Museums, memories and social movements in *Cadernos de Sociomuseologia* No 38: *Special edition 22nd ICOM General Conference Shanghai 7th - 12th November 2010*, (2010) Lisboa: ULHT, pp. 49-60.

Chagas, M. Desire for memory, desire for museums: the experience of the Memory Hotspots in: *Cadernos de Sociomuseologia n° 38: Special edition 22nd ICOM General Conference Shanghai 7th - 12th November 2010*, (2010) Lisboa: ULHT, pp. 245-262

Charleston Declaration on Heritage Interpretation (2005) Charleston, South Carolina, USA.

Chinnery, A. (2012) Temple or Forum? On New Museology and Education for Social Change, in: *Philosophy of education* ed. Ruitenberg, C. (2012), Urbana-Champaign, IL: Philosophy of Education Society, pp. 269-276.

Cooke, P. (2003) *The containment of heritage: setting limits to the growth of heritage in Ireland*, Dublin: The Policy Institute Trinity College.

District Six Museum. International Coalition of Historic Sites of Conscience, <http://www.sitesofconscience.org/members/district-six-museum>, 10. 05. 2014.

Dragičević Šešić, M. and Rogač Mijatović, Lj. (2014) Balkan Dissonant Heritage Narratives (and Their Attractiveness) for Tourism, *American Journal of Tourism Management 2014, 3(1B)*, pp. 10-19.

Dunkley, R. and Westwood, S. (2007) A shot in the dark? Developing a new conceptual framework for thanatourism, *Asian Journal of Tourism and Hospitality Research 1 (1)*, Welsh Center for Tourism Research, pp. 54-73.

Haider, H. Cultural diversity, cultural heritage and human rights: towards heritage management as human rights-based cultural practice, in *Divided Cities/Contested States* ed. Anderson, J. (2007) Governance and Social Development Resource Centre, International Development Department, University of Birmingham.

Hartmann, R. (2009) *Tourism to Places with a Difficult Past: A Discussion Paper on Recent Research Trends and Concepts: Heritage Tourism, Dissonant Heritage Tourism, Thanatourism, Dark Tourism, Holocaust Tourism*, Department of Geography & Environmental Sciences University of Colorado Denver.

Hauenschild, A. (1998) *Claims and Reality of New Museology: case studies in Canada, the United States and Mexico*, Washington, D.C.: Center for Museum Studies, Smithsonian Institution.

Heijnen, W. (2010) The new professional: Underdog or Expert? New Museology in the 21th century in: *Sociomuseology 3: To Understand New Museology in the XXI Century*, eds. Assunção, P. and Primo, J. (2010), Lisboa: ULHT, pp. 13-24.

Hewison, R. (1987) *The Heritage Industry: Britain in a climate of decline*, London: Methuen.

Lamas, M. (2010) Lost in the supermarket –The Traditional Museums Challenges in *Sociomuseology 3: To Understand New Museology in the XXI Century*, eds. Assunção, P. and Primo, J. (2010), Lisboa: ULHT, pp.43-57

Ивањи, И. Моћ сећања и немоћ речи у *Подсећање на злочине*, приредили Кинге, Ф. и Фрај, Н. (2011), Нови Сад – Београд: Платонеум – Савез јеврејских општина Србије.

Logan, W. (2012) Cultural diversity, cultural heritage and human rights: towards heritage management as human rights-based cultural practice, *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 18, No. 3, pp. 231–244.

Мајер, Ч. (2011) Одсјај Бухенвалда у: *Подсећање на злочине*, пр. Кинге, Ф. и Фрај, Н. (2011) Нови Сад – Београд: Платонеум – Савез јеврејских општина Србије.

Van Mensch, P. (1984) *Museology and the object as data carrier*, Leiden: Reinwardt Academy.

Morel, A. (2013) Identity and Conflict: Cultural Heritage, Reconstruction and National Identity in: Kosovo, *Architecture_media_politics_society*, Vol. 3, No.1., pp.1-20.

- Cultural heritage in post war recovery*, ed. Stenly-Price, N. (2005) Rome: ICCROM.
- Munson, L. (1997) The new museology, Spring, 05. may 2014., http://www.nationalaffairs.com/public_interest/detail/the-new-museology.
- Preziosi, D. Avioding museocannibalism in *XXIV Bienal de São Paulo: núcleo histórico: antropofagia e histórias de canibalismo. V,1*, ed. Herkenhoff, P. and Pedrosa, A. (1998) São Paulo: A Fundação, p. 57-63.
- Ross, M. (2004) Interpreting the new museology, *Museum and Society* 2 (2), Keele University, pp. 84-103.
- Sahovic, Dz. (2007) Socio-Cultural Viability of International Peacebuilding: An Inquiry Based on Cultural Theory, *Umeå Working Papers in Peace and Conflict Studies*, No 5, Department of Political Science, Umeå University.
- Saltzburg, R. (2007) Cultural Property in Times of Conflict, *Information for Social Change*, No. 25, pp. 53-60.
- Smith, L. (2006) *Uses of Heritage*, London: Routledge.
- Sociomuseology 3: To Understand New Museology in the XXI Century*, eds. Assunção, P. and Primo, J. (2010), Lisboa: ULHT
- Stone, P. R. (2011) Dark Tourism: towards a new post-disciplinary research agenda. *International Journal of Tourism Anthropology*, Vol 1, No 3/4, pp. 318-332.
- Tilden, F. (2008) *Interpreting our heritage*, The University of North Carolina Press; 4th Revised & enlarged edition.
- The New Museology*, ed. Vergo, P. (1989) London: Reaktion Books.
- Tunbridge, J. E. and Ashworth, G. J. (1996) *Dissonant Heritage: The Management of the Past as a Resource in Conflict*, Wiley, John & Sons, Incorporated.
- Walsh, K. (1992) *The Representation of the Past: Museums and Heritage in the Post-Modern World*, New York, NY: Routledge, Chapman and Hall Inc.
- Wounded Cities: Destruction and Reconstruction in a Globalized World*, ed. Schneider, J. and Susser, I. (2003) Oxford: Berg.

Milica Božić Marojević
University in Belgrade, Faculty of Philosophy –
Museology and Heritology Centre, Belgrade

CHALLENGES OF NEW MUSEOLOGY IN
PRESENTATION AND INTERPRETATION OF
DISSONANT HERITAGE

Abstract

There are only a few countries in the modern world that have not been established as a result of violence and conflict. Material evidence and oral traditions remained after these events, but science has not yet reached a consensus on whether they should be kept, let alone on how to present and interpret them. This paper deals with the challenges and obstacles that management of such heritage puts in front of the new museology. The emphasis on the personal experience and participation, addressing current, existential issues and hardships, deinstitutionalization, stepping out to open spaces, popularization of the content, decentralization, involvement of the local communities and therefore society as a whole – all of these are elements on which the new museology has been based for nearly half a century. The challenge lies in finding the right balance and ensuring systematic, methodological applications with the introduction of certain standards. So far, the principle - all is possible and nothing is a must - has failed to achieve results. It is up to the museologists to be arbitrators of sorts and to motivate, coordinate and lead local communities in the efforts to preserve each layer of dissonant heritage from oblivion.

Key words: *new museology, interpretation, presentation, dissonant heritage, memory, war legacy*